

Marijan BIŠKUP

OBILJEŽJA DOMINIKANSKE DUHOVNOSTI*

Sažetak

Autor članka želi pokazati kako je na dominikansku duhovnost snažno utjecao cilj koji je sv. Dominik, utemeljitelj Reda braće propovjednika, stavio u zadatak Redu i svojim sljedbenicima. Osnovao je propovjednički red koji kao glavni cilj ima naviještanje Božje riječi i koji je po svojoj naravi aktivan i dinamičan. Od brojnih redovničkih opsluživanja starih monastičkih redova sv. Dominik je preuzeo ona koja su pogodovala ostvarenju toga cilja. Red braće propovjednika u svoje zakonodavstvo uvodi praksu dispense ili oprosta od pojedinih monastičkih opsluživanja ako su ona bila zapreka plodnom propovjedničkom apostolatu i studiju. Dominikanski red je prva redovnička ustanova u Crkvi koja je obvezu trajnoga studija ugradila u same temelje svoga života. Upravo zato dominikanska duhovnost nije ni čisto monastička, niti strogo aktivna nego sretan spoj apostolata i monaškoga načina življenja. Dominikanska duhovnost molitvom, studijem, zajedničkim redovničkim životom, monastičkim opsluživanjima i specifičnim dominikanskim apostolatom usmjeruje pripadnike Reda braće propovjednika prema vrhuncima kršćanskoga savršenstva. Od neprocjenjive je važnosti imati na umu misao sv. Tome Akvinskoga prema kojoj sav dominikanski život i apostolat moraju proizlaziti iz punine kontemplacije.

Članak je razdijeljen na više dijelova. Najprije se govori o značenju i raznovrsnosti izraza "duhovnost". Nakon toga slijedi izlaganje o naravi dominikanske duhovnosti, tj. o kontemplaciji i o propovijedanju, o izvorima dominikanske duhovnosti i konačno o sredstvima za njezino ostvarenje (molitva, studij, zajednički život i monaška opsluživanja).

Govori se "da je ljepota u raznolikosti". Ta ideja može se primijeniti i na područje duhovnosti. Poznato je da svaka religija ima svoju duhovnost pa se tako govori o židovskoj, kršćanskoj, budističkoj, muslimanskoj i raznim drugim duhovnostima. Duhovnost po sebi znači trajnu

* Predavanje održano na Svijećnicu 2. veljače 2003. na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu prigodom obilježavanja Dana posvećenog života. - *Napomena urednika.*

težnju čovjeka prema Apsolutnome i Duhovnome i ne predstavlja samo kršćansku pojavu. Isto tako unutar Katoličke Crkve postoje posebni oblici duhovnosti kao što su benediktinska, dominikanska, franjevačka, isusovačka i brojne druge vrste duhovnosti. Da bi se bolje i svestranije shvatilo i ispravno smjestilo dominikansku duhovnost unutar duhovnosti Crkve, korisno je podsjetiti na osnovne ideje o kršćanskoj duhovnosti kao takvoj.

I. Značenje i raznovrsnost pojma kršćanska duhovnost

U kršćanskoj literaturi susreću se razni izrazi i pojmovi koji žele pobliže označiti i definirati značenje, sadržaj i područje duhovnosti. Najpoznatiji od njih su asketika, mistika i duhovnost.

Pod izrazom *asketika*, od grčke riječi *askezis*, misli se na vježbanje, nastojanje i napor na području duhovnoga života prema kršćanskom savršenstvu. Treba, nadalje, razlikovati teorijsko obrađivanje duhovnoga sadržaja, što pripada na "asketiku" kao znanost i praktičnu primjenu osnovnih zasada asketike u životu i praksi i tada se govori o "askezi".

Drugi izraz na koji se također treba osvrnuti i projasniti ga jest pojam *mistika*. Izraz je također grčkoga porijekla, misterij - vjerska tajna, a po sebi označuje najviši stupanj askeze, gdje započinje kontemplativni život s izvanrednim karizmama i najužim sjedinjenjem s Bogom.

Osim dosad spomenutoga treba imati na pameti da se danas umjesto "kršćanske asketike" sve više upotrebljava izraz *duhovnost* ili duhovno bogoslovlje, pojam koji po sebi označava životni i duhovni stav čovjeka pred Bogom. Riječ je o životnom usmjerenju pojedinca ili neke skupine koje se očituje i u vjeri (mistika) i u djelovanju (askeza). Pod kršćanskom duhovnošću misli se na duhovni život kršćanina koji vjernik provodi u jedinstvu s Ocem, Sinom i Duhom Svetim. Izraz duhovnost označava, nadalje, i nauk o duhovnome životu koji počiva na krštenju i milosti. Duhovnošću se naziva i nauk o duhovnom životu kršćanina, nerijetko zvan i duhovno bogoslovlje.¹ U Crkvi, kako je već spomenuto, postoje razne

¹ Usp. Ž. BEZIĆ, *Kršćansko savršenstvo*, IV. prošireno izdanje, Crkva na kamenu, Mostar 1986., str. 9-12. O kršćanskoj duhovnosti govori se u prilogama brojnih teoloških rječnika i enciklopedija, od kojih, zbog kratkoće vremena i omedenosti prostora, spominjemo samo neke: P. PALAZZINI, "Spiritualità" (scuole di), u: *Dizionario di teologia morale*, Studium, Roma 1957., str. 1386-1388; L.-M. DE SAINT JOSEPH, "École de spiritualité", u: *Dictionnaire de spiritualité*, fasc. XXV, Beauchesne, Paris 1958., str. 116-128; S. DE FIORES, "Spiritualità contemporanea", u: *Nuovo dizionario di spiritualità*, San Paolo, Cinisello Balsamo (Milano) 1994., str. 1516-1543; O. VAN ASSELDONK,

vrste duhovnosti, koje se nerijetko nazivaju "škole duhovnosti". One se međusobno razlikuju, iako nije riječ o posve oprečnim i nepomirljivim duhovnim stavovima i putevima koji vode k vrhuncima kršćanskoga savršenstva. Sve one imaju kao zadnji cilj životno usmjerenje duše prema Bogu u vjeri i ljubavi, u nasljedovanju i u posvemašnjem predanju Kristu. Nadalje, one teže k blaženom gledanju Boga licem u lice i neumorno rade na proslavi Božjega imena i proširenju Božjega kraljevstva na zemlji. To je bitno za svaku kršćansku duhovnost, to im je zajedničko. Za posebne vrste duhovnosti, osobito one u raznim redovničkim zajednicama ili redovničkim institutima, neophodno je spomenuti: "Najvažnije je, međutim, to da svaka posebna duhovnost proizlazi iz opće kršćanske duhovnosti i da se na nju, kao na vlastiti rod, nadovezuje. Uostalom, svaki duhovni život, u bilo kojem se žkontekstu nalazio, nakalemljuje se na opći kršćanski život. Svaki kršćanski život ima zajedničku bit sa svakim kršćanskim životom, ali se unutar njega razlikuje po svojim posebnim elementima izraženim, barem djelomično, u 'fenomenološkim opsezima' svojstvenim svakom duhovnom životu."²

2. Narav dominikanske duhovnosti

Kada se govori o sv. Dominiku i dominikanskoj duhovnosti, valja imati na umu da se utemeljitelj Reda braće propovjednika pojavio na pozornici Crkve kao čovjek koji je želio spojiti monaški (statički) i propovjednički (aktivni) način života. Pojavio se kao gorljivi navjestitelj Božje riječi propovijedanjem i poučavanjem, što prema riječima Tome Akvinskoga, treba proizlaziti iz punine "kontemplacije" (duhovno gledanje, razmatranje), motrenja, koje je prožeto božanskom ljubavlju, osjećajem Božje slatkoće i radosnim prijanjanjem uz Božju volju i koje je dar Duha Svetoga. Upravo zato dominikanska duhovnost nije niti čisto

"Spiritualità", u: *Lexicon. Dizionario Teologico Enciclopedico*, 2. izd., Piemme, Casale Monferrato (AL), str. 1001-1002; G. ROCCA, "Spiritualità", u: *Dizionario degli istituti di perfezione*, vol. IX, Paoline, Roma 1997., st. 1-5; M. DOWNEY, "Duhovnost, kršćanska", u: *Suvremena katolička enciklopedija*, Laus, Split 1998., str. 222-226; objavljeno je i više knjiga, od kojih radi ilustracije spominjemo: A. J. MATANIĆ, *Uvod u duhovnost*, Hrvatska karmelska provincija, Institut za kršćansku duhovnost KBF-a u Zagrebu i KS, Zagreb 1994.; S. PINCKAERS, *Pavlov i Tomin nauk o duhovnom životu*, KS, Zagreb 2000.; H. LASIĆ, "Duhovnost - bitno obilježje ljudskog bića. Dijalog teologije, filozofije i mistike", u: *Obnovljeni život* 55 (2000/3), 373.-387.

² A. J. MATANIĆ, *nav. dj.*, str. 53.

“monaška, niti čisto “aktivna”. To je životna sinteza koju je sv. Dominik u sebi ostvario, a sv. Toma izrazio kao sintezu akcije i apostolata, što proizlazi iz punine kontemplacije.³

2.1. Kontemplacija: promatranje božanske istine

U izlaganjima o dominikanskom životu i apostolatu nekad i danas rado se ističe iskustvo i tijesan odnos između našeg zajedništva u životu i zajedništva s Bogom kroz kontemplaciju. Dovoljno je sjetiti se poruke posljednje Vrhovne skupštine Reda u Providenceu (SAD) iz 2001. god.: “Kontemplacija, smještena u vrijeme i prostor, u odnosu prema Bogu i drugima, trajno određuje naš život kao dominikanaca. Izazovi sadašnjeg vremena jedino pojačavaju našu sklonost prema kontemplaciji i našu potrebu da se k njoj vraćamo. Novi naraštaj želi da je njeujemo kao bit našeg zajedničkog života. Činjenica je da jedino bogat kontemplativni život može osigurati vjerodostojno svjedočenje. Složenost suvremenog života, koja stvara jaz i uznemiruje naš zajednički život, treba u obnovljenom pozivu na kontemplaciju naći snagu da se suoči s realnošću našeg života u zajednici.”⁴ Ovdje ne želimo govoriti o kontemplaciji kao takvoj jer svi ovdje nazočni, kao osobe dubokog duhovnog života, itekako dobro znaju što taj izraz znači u teoriji i u svagdanjem duhovnom životu. Može se samo usput spomenuti da se pod izrazom “kontemplacija”, duhovno gledanje, razmatranje, misli na najsavršeniji stupanj duhovnoga života, na najsavršeniju molitvu, a to je molitva i život zajedno. Nadalje, kontemplacija može biti naravna i nadnaravna. Naravna kontemplacija je prirodni dar, a sastoji se u zadivljenom promatranju neke osobe ili stvari i može biti osjetilna, kao npr. promatranje prirodnih ljepota, imaginativna, a ostvaruje se predočavanjem istih u mašti i umna, tj. zadivljeno razmišljanje o stvarima i osobama. Nas zanima samo nadnaravna kontemplacija, a to je zadivljeno promatranje Boga i božanskih stvari, koje može biti stečeno i uliveno, ako ju je čovjek uz Božju milost stekao ili mu je ona od Boga izričito darovana.⁵

Osim spomenutoga neophodno je naglasiti da je “kontemplacija” vrlo važna činjenica u dominikanskom životu danas na što opet upozorava Vrhovna skupština iz 2001. god. riječima: “Izazovi stavljeni pred

³ Usp. A. PAVLOVIĆ, “Uz 750. godišnjicu Reda sv. Dominika”, u: *Vjesnik dakovačke biskupije*, g. XIX (1966.), br. 12, str. 228-229.

⁴ *Akti opće izborne skupštine reda propovjednika*, Providence 2001. (dalje: *Akti opće izborne skupštine*), Hrvatska dominikanska provincija, Zagreb 2002., str. 75, (202).

⁵ Ž. BEZIĆ, *nav. dj.*, str. 405-411.

Crkvu na početku novog tisućljeća traži od dominikanaca jaku duhovnost zajedništva osnažen kontemplacijom i bratskim životom u zajednici.⁶ Žalosna je činjenica da kršćani nisu svjesni svoje kontemplativne tradicije pa ju stoga traže u drugim religijama, što ima loše posljedice za njihovu vjeru: "Ili zbog toga što nisu svjesni neiscrpane kontemplativne tradicije ili zbog toga što drže da je ona složena i nepristupačna njima, mnogi kršćani se, u svojoj potrazi za dubljim doživljajem Boga, priklanjaju tradicijama drugih svjetskih religija. Rezultat svega je da ih ponekad i sama želja za iskustvom Boga odvede iz Crkve."⁷ Spomenuta Vrhovna skupština Reda konstatira da kršćani ne poznaju bogatstvo kontemplacije: "Dragocjeno je i važno učiti od ostalih vjerskih tradicija i podijeliti s njima naša kontemplativna dostignuća, ali je tragično kad kršćani ništa ne znaju o bogatstvu svoje vlastite kontemplativne tradicije i kad ne cijenimo mir koji nam Isus nudi, mir koji svijet ne može dati (Iv 14,27)."⁸ Skupština poziva braću da si posvijeste tu prevažnu činjenicu iz dominikanskoga života: "Mi dominikanci osjećamo istu glad za Bogom, ali mnogi među nama su uglavnom nesvjesni dubine značajne dominikanske kontemplativne tradicije koja počinje sa samim sv. Dominikom."⁹ Ta kontemplacija mora biti središnja stvar u našem životu: "U našoj dominikanskoj tradiciji, kontemplacija nije neka izolirana aktivnost, ili samo jedna između ostalih duhovnih vježbi. To je dinamičan stav otvorenosti prema stvaralačkoj i spasiteljskoj prisutnosti Boga u sadašnjem trenutku. Poput kvasca u tijestu, taj stav prožima naš studij, propovijedanje, liturgiju, šutnju i zajednički život."¹⁰

Osim dosad rečenoga Vrhovni zbor reda ističe da je dominikanska kontemplacija kršćanska, nadahnuta otajstvom utjelovljenom Riječi, duhovnost Utjelovljenja: "Po svojoj biti naša dominikanska kontemplacija je kršćanska. Temeljni predmet naše kontemplacije je Isus iz Nazareta, utjelovljena Riječ, kako je prikazan u evanđeljima. Po njemu i mi se u svom činu kontemplacije približavamo misteriju Boga i Božjeg naroda. To je duhovnost *Utjelovljenja*. Iz tog razloga proizlazi da duhovnost nije neki individualistički spiritualizam. Kontemplacija nas osposobljava za razmišljanje o samima sebi i za bolje komuniciranje s bližnjim. Daleko od toga da bi nas dijelila od braće i sestara, kontemplacija nas pokreće da vidimo i druge ljude, posebno jadnike, one na rubu i one koji pate, onako kako ih Bog vidi. Naglašenija briga za kontemplativni ugodaj u našim

⁶ *Akti opće izborne skupštine*, str. 76, (202).

⁷ *Akti opće izborne skupštine*, str. 76, (204).

⁸ *Akti opće izborne skupštine*, str. 76, (205).

⁹ *Akti opće izborne skupštine*, str. 76, (206).

¹⁰ *Akti opće izborne skupštine*, str. 76, (207).

dominikanskim zajednicama, trebala bi nas dovesti do jačeg bratskog zajedništva.”¹¹

2.2. Propovijedanje

Propovijedanje i spasenje duša prvi je cilj Reda braće propovjednika, na što nas podjećaju brojni dokumenti dominikanskoga zakonodavstva. Tako se u “temeljnoj konstituciji” izričito kaže: “Red braće propovjednika, koji je osnovao sv. Dominik, već od samog početka - kako je poznato - bio je ustanovljen posebno za propovijedanje i spasavanje duša. Zato neka se naša braća, slijedeći nalog svoga utemeljitelja, posvuda čestito i redovnički vladaju kao muževi koji žele postići spasenje svoje i drugih, kao pravi evangeoski muževi, koji slijede stope Spasitelja, razgovarajući s Bogom u svojoj nutрини ili govoreći o Bogu svome bližnjemu.”¹² Dominikansko propovijedanje mora proizlaziti iz punine kontemplacije, razmišljanja o Bogu, i čovjeku, o putevima kojima se čovjek usmjerava k Bogu kao zadnjem cilju i smislu života. Ona je vrhunac dominikanske duhovnosti, jer znači sjedinjenje duše s Bogom, po jednostavnom pogledu prožetom ljubavlju. Ona ne čini čovjeka sebičnim, već ga tjera da životvornu i božansku istinu priopći bližnjemu propovijedanjem i poučavanjem.¹³ Ovdje svakako treba spomenuti misli posljednje Vrhovne skupštine reda u Providenceu iz 2001. god. u kojima se naglašava da je kontemplacija temelj našeg propovijedanja i zajedništva života uopće: “Kontemplacija je temelj sveukupnog našeg propovijedanja i osnova našeg jedinstva zato što smo u usmjerenju prema otajstvu Boga privučeni bez ikakvih ideoloških, nacionalnih, rodovnih ili etničkih podjela. Ona nas oslobada naših malih identiteta. Ona je više od samo nekoliko trenutaka tišine svaki dan. To je obnova načina života koji je okrenut prema Bogu kroz muk, studij, međusobno priopćavanje vjere i zajedničko moljenje časoslova. To je pitanje onoga tko smo mi, a ne što radimo.”¹⁴

U više navrata kroz povijest postavljalo se pitanje odnosa između propovijedanja i poučavanja. Ako je propovijedanje jednako vrijedno naviještanju katoličkoga nauka, a budući da se taj nauk može naviještati kako s propovjedaonice tako i s teološke katedre, ne samo riječju nego i spisima, izraz propovijedanje može poprimiti i katkada poprima mnogo šire

¹¹ *Akti opće izborne skupštine*, str. 77, (211).

¹² *Knjiga konstitucija i naredbi braće Reda propovjednika* (dalje: *KKN*), Hrvatska dominikanska provincija, Zagreb, 2001., str. 23, br. 1, & II.

¹³ A. PAVLOVIĆ, *nav. dj.*, str. 229.

¹⁴ *Akti opće uzborne skupštine*, str. 173, (3.1.).

značenje negoli ga općenito ima. Izraz propovijedanje izvrsno označava sam čin naviještanja evanđelja u crkvi i onoga koji tu istinu naviješta predavanjem ili kroz tisak. Autoritetom Alberta Velikoga, a osobito Tome Akvinskoga, poučavanje teologije u Redu braće propovjednika bit će izjednačeno s propovjedničkim poslanjem. Tako izraz propovijedanje, shvaćen cjelovito, označava propovijedanje Božje riječi u crkvi, poučavanje u školama, objavljivanje teoloških spisa i intelektualnu djelatnost sredstvima društvenog priopćavanja.

3. Izvori dominikanske duhovnosti

Za proučavanje dominikanske duhovnosti postoje dva načina. Prvi od njih je *analitički*, koji se sastoji u proučavanju života i spisa dominikanskih pisaca i svetaca tijekom minulih stoljeća s nakanom da se među brojnim, nerijetko toliko različitim elementima otkriju zajednička obilježja i mjesto koje ti elementi zauzimaju u njihovu životu i u razmišljanju, odakle onda treba otkriti cilj i sredstva bitna za Red kojemu su pripadali. Drugi, *sin-tetički* način sastoji se u proučavanju dominikanskoga reda u samome sebi, kako se on očitovao preko svojega zakonodavstva, svojom poviješću, a nadasve duhom utemeljitelja sv. Dominika i njegovih prvih sljedbenika. Od neprocjenjive su vrijednosti i značenja odredbe najstarijih *Konstitucija* u kojima se tijekom povijesti na općim zborovima Reda stavlja naglasak na bitne sastojnice redovničkoga života i apostolata. Govoreći o duhovnosti dominikanskoga reda neophodno je, uz proučavanje i nasljedovanje svetačkoga života sv. Dominika i odredbi konstitucija posegnuti za životima brojnih dominikanskih svetaca kao što su Jordan iz Saske, Albert Veliki, Toma Akvinski, Katarina Sijenska, Ljudevit iz Granade, učitelji rajnske mistike magistar Eckart, Henrik Suzon i Ivan Tauler. Od hrvatskih dominikanaca izvornom dominikanskom duhovnošću ističu se osobito Augustin Kažotić, Ozana Kotorska, Nikola Milinović i Pavao Dalmatinac. Njihovi teološki spisi i svetački život, kojima su davali ton dominikanskoj duhovnosti na našim prostorima, predstavljaju nepresušno vrelo za duhovno nadahnuće svih kasnijih članova Reda braće propovjednika kod nas i diljem svijeta.¹⁵

¹⁵ Usp. M. V. BERNADOT, R. CATHALA i dr., *La spiritualité dominicaine*, Cerf, Juvisy 1933.; P. LIPPINI, O. P., *La spiritualità domenicana*, Tamari editori, Bologna 1958.; D. A. TURCOTTE, O. P., *L'ideale domenicano*, Tamari editori, Bologna 1961.; R. SPIAZZI, O. P., *L'ordine di san Domenico*, Edizioni di San Sisto Vecchio, Roma 1966.; *La spiritualité rhéno-flamande*. Textes choisis et présentés par Michel Cagin, C. L. D., Chambray 1980.; M. JURČEVIĆ, O. P., "Mistici uma i srca. Dominikanski mistici -

3.1. Život i apostolska aktivnost sv. Dominika (oko 1173.-1221.)

Opće je poznato da sve vrste posebnih duhovnosti unutar Crkve nalaze zajednički izvor u Svetom Pismu i teologiji. Jedan od prvih izvora dominikanske duhovnosti jest svetački život i apostolski duh sv. Dominika, utemeljitelja dominikanskoga reda, koji je u praksi sretno spojio redovničko-monastički način života i propovjedničko poslanje.

Dominik de Guzmán rođen je oko 1173. god. u Caleruegi, u Kastilji, nedaleko od Burgosa u Španjolskoj. Kao mladić odlučuje se za svećeničko zvanje i u Palenciji kroz deset godina studira teologiju. S 25 godina zaređen je za svećenika, a s 30 je predstojnik (prior) kanoničkoga zbora kaptola u Osmi. Želio je poći kao misionar naviještati evanđelje poganskim Kumanima koji su pljačkali i ubijali uz istočne granice Hrvatsko-ugarskoga kraljevstva, ali ga je papa Inocent III. (1198.-1216.) usmjerio propovijedanju vjere i mira na jugu Francuske, u tuluškom kraju, zahvaćenom albigenškim krivovjerjem dualističkog svjetonazora, gdje je postao marljivi propovjednik evanđelja (1206.), pri čemu je, primjerom evandeoskog siromaštva i bratskim raspravama s krivovjercima uveo novi način izlaganja vjere. U Prouilleu podno Fanjeauxa nedaleko od Carcassone 1206./1207. god. utemeljio je misijski centar u koji je smjestio zajednicu mladih djevojaka, koje su na njegovo propovijedanje napustile katarsko krivovjerje. U Toulousei je primio zavjete nekih svojih drugova u "propovijedanju Isusa Krista" te tako osnovao prvo dominikansko samostansko bratstvo (1215.), koje je bilo temelj novoga Reda.

Uzvisivši kanonički način života na apostolski, pod okriljem Pravila sv. *Augustina* (1216.), za sebe i za svoj Red izabrao je zadaću propovijedanja, koje do tada bila pridržana samo biskupima. Najprije mu biskup Foulque daje pismeno odobrenje za djelovanje Reda na području tuluške dijeceze (1215.), a papa Honorije III. bulama od 22. prosinca 1216. i 18. siječnja 1217. konačno je potvrdio Red braće propovjednika za cijelu Crkvu. Preminuo je u Bologni 6. kolovoza 1221. Papa Grgur IX., kardinal Hugolin od Ostije na Tiberu, koji je s Dominikom bio vrlo prisnan, proglasio ga je svetim 3. srpnja 1234. istaknuvši u buli kanonizacije da je u njemu prepoznao "evandeoskog muža" (vir evangelicus). Grob mu se nalazi u dominikanskoj crkvi u Bologni. "Uvijek je govorio s Bogom" (molitva) da bi zatim mogao uspješno govoriti "o Bogu" (propovijedanje).

Rajnski trolist", u: *Posvećeni život*, 1996., br. 2, str. 163-187; A. GONZALES FUENTE, O. P., *Il carisma della vita domenicana*, Millenium, Romae 1998.; JORDAN SASKI, *Počeci Reda propovjednika*, Dominikanska naklada Istina, Zagreb 2000.

Dok je žarkim propovijedanjem ljudima predavao Boga, dotle je snagom molitve ljude privlačio k Bogu. Za njega se s pravom može kazati da je bio gorljivi promicatelj istine, neumorni apostol djelotvorne ljubavi, koji je pout našega Gospodina "prošao zemljom čineći dobro" (usp. Dj 10,38).¹⁶

3.2. Odredbe zakonodavstva Reda

Tijekom minulih 800 godina Red je na svojim Vrhovnim zborovima vrlo pažljivo i s puno razboritosti oblikovao i mijenjao svoje *Konstitucije*. Kod toga je pomno vodio računa o svojem specifičnom poslanju u Crkvi, o posvećenju braće molitvom, studijem, zajedničkim životom i monastičkim ospluživanjima. Iz tog dugog povijesnog hoda dominikanskoga zakonodavstva treba spomenuti *Knjigu konstitucija i naredbi* pariškoga kapitula iz 1228., kao i *Knjigu konstitucija* kapitula u Valenceu iz 1259. god. Pronalaskom tiska sama po sebi se nametnula neophodnost tiskanih konstitucija za što se pobrinuo i 1505. god. objavio Učitelj Reda Vinko Bandelli. Sve do 1862. god. nije bilo nekih bitnih promjena u dominikanskim konstitucijama. Svestranom zauzetošću učitelja Reda Aleksandra Vinka Jandela pripremljen je novi tekst konstitucija, koji je prihvaćen na Vrhovnom zboru reda u Gandu 1871. a tiskan 1872. god. Nakon objavljivanja *Kodeksa kanonskoga prava* 1917. god. trebalo je s njegovim odredbama usuglasiti i dominikanske Konstitucije. To je učinjeno za vrijeme učitelja Reda Martina Stanislava Gilleta 15. studenoga 1932. u Le Saulchoiru (nedaleko od Pariza). Nakon toga u vrijeme generalâ Emanuela Suareza, Aniceta Fernandeza i Timothyja Radcliffea uslijedilo je nekoliko izdanja *Knjige konstitucija i naredbi* od kojih su one iz 1986. god. i danas na snazi.¹⁷

Analizirajući pažljivo dostupna izdanja dominikanskih *Konstitucija* i drugih pravnih akata dolazi se do zaključka da je Red u svojim temeljima duhovno-pastoralno orijentiran i pravno jasno oblikovan. Red je srećom u vremenu nastajanja i oblikovanja imao nekoliko vrsnih pravnika poput bl. Pavla Dalmatina, sv. Rajmunda Penjafortskog i drugih, koji su,

¹⁶ Usp. H. D. LACORDAIRE, *Sveti Dominik (1170-1221)*, prijevod s francuskoga, Naklada knjižara Jadran, Dubrovnik 1921.; IWEINS-PADOVAN, O. P., *Dominikanci*, Štamparija De Giulli i drugi, Dubrovnik 1921.; M.-H. VICAIRE, O. P., *Histoire de saint Dominique*, 2 sv., Les éditions du Cerf, Paris 1957.; E. CACCIATO, *Dominik propovjednik istine*, preveo A. FAZINIĆ, O. P., "Izvori istine", Korčula 1984.; G. BEDOUELLE, *Dominik ili dar riječi*, preveo I. Tomljenović, Dominikanski provincijalat, Zagreb, Globus, Zagreb 1990.; A. D'AMATO, O. P., *Nacrt jednog sveca*, preveo N. E. Kisić, UPT, Đakovo 1993.

¹⁷ Usp. P. LIPPINI, O. P., *nav. dj.*, str. 36-43.

vjerni Dominikovo zamisli o redovniku propovjedniku, s puno duhovne intuicije i precizne pravne terminologije postavili solidne pravne temelje dominikanskoga života i apostolata. Ovdje svakako treba spomenuti i to da su na oblikovanje dominikanske duhovnosti ogroman utjecaj izvršili svetački život i teološke misli Alberta Velikog i Tome Akvinskog. Tako npr. nauk Tome Akvinskog o elastičnosti zakona, odnosno o kreposti epikeje, od nesagledive je važnosti za crkveno zakonodavstvo uopće. Zakon se, po Tominu teološkom naučavanju, ne smije shvaćati kruto i u praksi primjenjivati strogo legalistički. Zakon se ne smije shvaćati slijepo, prema slovu nego prema duhu zakona "jer slovo ubija, a Duh oživljuje" (2 Kor 3,6).¹⁸ Konstitucije Reda braće propovjednika željele su biti izričaj istinske duhovnosti i skladno uređenoga života unutar svake dominikanske redovničke zajednice.

4. Sredstva za ostvarenje dominikanske duhovnosti

4.1. Molitva

Koralno moljenje časoslova za Dominika i za sve kasnije članove dominikanskoga reda predstavlja najizvrsnije i najvažnije sredstvo k savršenstvu. Zbog toga je Dominik bio zaokupljen brigom da njegovi duhovni sinovi budu više kontemplativci negoli aktivci. Koralno moljenje časoslova bila je uobičajena praksa svih redovničkih zajednica onoga vremena. Upravo zbog toga treba istaknuti poseban Dominikov stav prema koralnom moljenju časoslova. Dok je za ostale monaške redove u 13. st. koralno moljenje časoslova bilo gotovo cilj samome sebi, ukoliko se ono poistovjećivalo s kontemplacijom te se stoga ne može žrtvovati za bilo koju drugu stvar, osim ako je riječ o bolesti, za sv. Dominika obveza časoslova svedena je na stupanj sredstva, koje može i treba biti žrtvano ako to traži ostvarenje nekog boljeg cilja ili ako to zahtijeva upotreba nekog drugog važnog sredstva. Istina, Dominik je neizmjereno cijenio koralno moljenje božanskoga časoslova, ali to je za njega ipak samo sredstvo prema redovničkom posvećenju.¹⁹ Sv. Dominik je bio čovjek koji je često i obilno prakticirao osobnu molitvu. O tome bl. Jordan iz Saske, prvi Dominikov nasljednik u upravi Reda, piše: "Imao je naviku provoditi noć u molitvi. U noćnim bdjenjima, ispunjenim molitvama, nitko nije bio

¹⁸ Usp. M. BIŠKUP, "Teološko-povijesni osvrt na krepost epikeje", u: *Bogoslovska Smotra*, L (1980), br. 1, str. 57-74.

¹⁹ Usp. P. LIPPINI, O. P., *nav. dj.*, str. 85.

ustrajni od njega. Dan je posvećivao bližnjemu, a noć Bogu. Noću je molio i produbljavao bdjenja dok ga ne bi obuzeo umor. Kad bi ga svladao san, naslonio bi glavu na žrtvenik... i otpočinuo kratko vrijeme. Zatim bi se probudio i nastavio pobožno moliti.”²⁰ Dominik je vrlo savjesno ispunjavao Pavlove misli o neprestanoj molitvi: “Prihvatite kacigu - ono čim se spasava - i mač Duha, to jest riječ Božju, sa svakovrsnom prošnjom i molitvom. Molite u jedinstvu s Duhom u svakoj prigodi, i k tome bdijte sa svom ustrajnošću i svakovrsnom molitvom za sve svete” (Ef 6,17-18). Poznato je “devet načina Dominikova obavljanja molitve” koji su kao dodatak objavljeni u životopisu sv. Dominika iz pera Dietricha iz Apolde s kraja 13. stoljeća. Tako o “četvrtom načinu Dominikova obavljanja molitve” u jednom od brojnih njegovih životopisa može se pročitati: “On vapi moleći milosrđe za sebe, za svijet, za svoje djelo predstavljeno u mladoj braći koju šalje u svijet. Prelazeći od suza pokajnica na suze radosti, naviknut na ‘vještinu klečanja’, on zagovara, prosi i klanja se izgovarajući riječi iz Svetog Pisma. Dominik zatim ide pred oltar ili u skupštinsku dvoranu. Usmjeruje svoj pogled na križ i promatra ga s neusporedivom prodornošću. Pred križem je često padao na koljena. Katkad također od večerja pa do ponoći, sad ustajući, sad klečeći, kao apostol Jakov... Oblikovao se, dakle, u našem ocu sv. Dominiku snažan osjećaj povjerenja u Božje milosrđe za njega, za sve grešnike i za očuvanje najmlađe braće, koju je slao u svijet, da dušama propovijedaju evanđelje.”²¹ Dominik je revno i pobožno sudjelovao i na zajedničkoj, liturgijskoj molitvi: “Pošto bi proveo čitavu noć u molitvi, jutrom bi se pridružio zajedničkoj pjevanoj jutarnjoj. On se, svjedoči [na postupku za Dominikovo proglašenje svetim] svjedok Stjepan iz Španjolske, ustrajao i pobožno predavao molitvi više no itko koga sam poznao. Običavao je nakon večerja ostati u crkvi. Često bi cijelu noć proveo u molitvi. Zatim bi, za zajedničke jutarnje, idući od jedne do druge strane kora upućivao i poticao braću da pobožno i glasnije pjevaju.”²²

Do sada je, govoreći o molitvi kao sredstvu dominikanske duhovnosti, opisana Dominikova revnost u osobnoj i u zajedničkoj molitvi, iako valja imati na umu da je molitva potrebna i naredena svakome vjerniku pa tako i svakom dominikanskom redovniku. Molitva je kao sat koji ravna njegovim životom. Ona vodi njegov rad i njegov počinak, a njegova danja djela posvećena su moljenjem pojedinih časova dana. Nadalje, valja spomenuti da je svaka dominikanska zajednica bila i

²⁰ A. D’AMATO, O. P., *nav. dj.*, str. 43-44.

²¹ G. BEDOUELLE, *nav. dj.*, str. 201.

²² A. D’AMATO, O. P., *nav. dj.*, str. 44.

jest obvezatna na cjelovito koralno moljenje časoslova. Od tog monastičkog opsluživanja bili su oprošteni lektori, tj. profesori teologije i oni koji su zapriječeni propovijedanjem, osim u svečane dane. Osim moljenja časoslova u dominikanske redu vrlo je živa pobožnost prema Majci Božjoj, osobito krunica. Poznato je da dominikansko moljenje časoslova završava marijanskom antifonom *Zdravo Kraljice* koju je, nakon povečerja uveo bl. Jordan Saski.²³

4.2. Studij

Susrevši se s katarskim krivovjerjem na jugu Francuske, Dominik je uvidio hitnu potrebu propovijedanja kršćanske vjere za što je potrebna svestrana teološka naobrazba. Propovijedanje je u Dominikovo vrijeme bilo prije svega pravo i obveza biskupâ. Zbog toga je Dominik, vidjevši neophodnost većeg broja propovjednika i teologa za rasprave s hereticima i propovijedanja evanđelja vjernicima, došao na ideju o osnivanju reda stalnih propovjednika čiji će život biti trajno usredotočen na naviještanje Božje riječi, što će samo po sebi iziskivati da se studiju dadne povlašteno mjesto. Studij je, dakle, u koncepciji dominikanskoga života bitno povezan s apostolskim poslanjem reda. U tom pravcu smjeraju riječi prvih *Konstitucija* Reda koje, kao ideja vodilja, imaju trajnu vrijednost za sve članove Reda braće propovjednika. Tako učitelj treba poučavati braću novake: "Budući da je proučavanje svete istine neophodno sredstvo za ostvarenje posebnoga cilja Reda, neka naša braća, po primjeru i odredbi bl. patrijarha Dominika, budu posve zaokupljena studijem, tako da danju i noću, u kući i na putu, nešto čitaju ili razmatraju i što god mogu neka nastoje zapamtiti."²⁴ Postaviti studij u središte redovničkoga života nije bio lagan zadatak u vremenu u kojemu se i kod nekih crkvenih ljudi očituje izvjesno protivljenje katedralnim i samostanskim školama i sustavnom studiju teologije i filozofije. Radi ilustracije mogu se navesti dva primjera.

Biskup Chartresa, benediktinac Petar de Celles (1115.-1183.), s mnogo nesnošljivosti prema studiju i samostanskim i katedralnim školama piše: "Sretnih li škola u kojima sam Krist poučava naše srce svojom riječju, gdje, i bez studija i bez predavanja, usvajamo tajne vječnog blaženstva! Tu nema kupovanja knjiga, nema učitelja koje bi trebalo

²³ Usp. IWEINS-PADOVAN, O. P., *nav. dj.*, str. 13-14; JORDAN SASKI, *Počeci reda propovjednika*, Dominikanska naklada Istina, Zagreb 2000., str. 54.

²⁴ *Constitutiones fratrum s. Ordinis Praedicatorum*, Romae, apud Domum generalitiam, 1954., str. 230, br. 627; M.-H. VICAIRE, *Saint Dominique de Caleruega d'après les documents du XIIIe siècle*, Les éditions du Cerf, Paris 1956., str. 148-149.

plaćati, nema okupljanja na rasprave, nema rasplitanja umjetno zamršenih pitanja.”²⁵ Iz spomenutih biskupovih riječi vidi se njegovo zalaganje za “lectio divina”, za siromaštvo, za mir u samostanskom klausturu koji mogu narušiti obveze trajnoga i sustavnoga studija.

Toma Čelanski u životopisu sv. Franje Asiškoga govori o njegovom stavu prema studiju i knjigama. Utemeljitelj reda Male braće na poseban način ističe krepost siromaštva i poniznosti koje su, prema njegovu shvaćanju, u suprotnosti s učenošću i ljubavlju prema knjizi. Kao primjer mogu se navesti riječi iz Franjine upute o izvrsnostima koje moraju resiti vrhovnoga upravitelja (ministra) franjevačkoga reda: “Taj mora biti čovjek veoma ozbiljna života, velike razboritosti, hvalevrijedna glasa. Taj treba da bude čovjek koji ne pozna posebnih prijateljstava da se ne bi, dok pojedince više ljubi, ostali sablaznili. U rano jutro mora prije svega osigurati mjesto svetoj misi i dugom pobožnošću samoga sebe i stado preporučiti božanskoj zaštiti... Ipak neka se onaj kojemu je dano da darom učenosti odskače, u svom ponašanju većma pokazuje priprostim i neka njeguje krepost... Neka ne bude sakupljač knjiga i neka mnogo ne polaže na čitanje, da to ne bude na uštrb službe što bi uložio u studij.”²⁶ Da se ne bi stekao krivi dojam o podcjenjivanju studija u franjevačkom redu, treba spomenuti dvije stvari. Ulaskom brojnih učenih ljudi i svećenika u red Male braće studij se shvaća kao posve normalna stvar u životu sljedbenika sv. Franje Asiškoga. Osim toga valja imati na pameti da sv. Bonaventura, pariški profesor, plodan teološki pisac i naučitelj Crkve, kao general Reda u životopisu sv. Franjo protiv “Spiritualaca” pokazuje da sv. Franjo “dopušta” studij: “Kad su ga braća jednom zgodom upitala da li mu je po volji što su se obrazovani, koji su primljeni u Red, davali na proučavanje Svetoga Pisma, odgovorio je: “Svida mi se, doduše, dok po primjeru Kristovu, o kom se čita da je više molio nego što je čitao, ne propuštaju molitvu i da toliko ne studiraju da bi znali što im je govoriti, nego neka ono što su čuli izvršuju; a kad to sami izvrše, neka preporučuju drugima da čine. Htio bih - rekao je - da moja braća budu evandeoski učenici pa da u spoznavanju istine toliko napreduju da bi porasli u čistoj jednostavnosti i da bi spajali golubinju prostodušnost sa zmijskom mudrošću, kao što je jedinstveni Učitelj spojio u svojim blagoslovljenim ustima.”²⁷

²⁵ G. BEDOUELLE, *nav. dj.*, str. 123.

²⁶ TOMA ČELANSKI, *Životopis i čudesna sv. Franje Asiškoga*, Izdala Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1977., str. 163-164.

²⁷ SV. BONAVENTURA, *Životopis sv. Franje*, izdala Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1981., str. 102-103; usp. G. BEDOUELLE, *nav. dj.*, str. 224, bilj. 102.

Dominik šalje braću u sveučilišne centre da u njima studiraju i propovijedaju. U Toulousei, prema jednoj legendi, zajedno s ostalom braćom prisustvuje predavanju engleskoga teologa magistra Aleksandra Stavensbya.²⁸ Za plodonosno propovijedanje potreban je uzoran kršćanski život i trajno proučavanje Svetoga Pisma i teologije, pa je zato Dominik, i sam ljubitelj knjige, studij ugradio u temelje Reda braće propovjednika. Prije nego postanu sposobni prenijeti na druge ljubav prema istini, trebaju tu istinu usvojiti ustrajnim studiranjem. Sv. Dominik je prvi od utemeljitelja redova učenje smatrao jednim od bitnih sadržaja redovničkoga života. Zato je bl. Humbert iz Romansa, jedan od Dominikovih nasljednika i mogao napisati: "Ako je učenje u drugih redova poželjno, braći propovjednicima je dužnost."²⁹ Nije riječ o studiju radi samoga studija nego zbog uspješnosti propovijedanja. Zato "naš studij mora poglavito i svim silama i nadasve biti usmjeren prema tomu da budemo korisni dušama bližnjega."³⁰ Neophodno je, dakle, imati na pameti da učenje ima veliku važnost, ali samo kao sredstvo. Dominikancu učenje nikada ne smije služiti da zadovolji samo osobne težnje, svoju intelektualnu znatiželju; isto tako studij ne smije biti ni ciljem samome sebi! "Zbog tolikog značaja učenja [studija] u dominikančevu životu, poglavari moraju budno paziti da on ne bude zanemaren." Upravo zato već prve *Ustanove* Reda nalažu kao strogu dužnost "pohoditeljima" [vizitatorima], opunoćenima da ispituju stanje u pojedinim samostanima, da svugdje postavite tri pitanja, ili barem sami daju na njih odgovor: "Žive li braća uvijek u miru, jesu li ustrajni u studiju i gorljivi u propovijedanju? Brat propovjednik nije dobar redovnik ako nije čovjek studija."³¹ Upravo zato u Redu je nastala uzrečica, koja se inače pripisuje kardinalu Kajetanu, da svaki dominikanac mora studirati barem četiri sata dnevno. Najstarije *Konstitucije* Reda braće propovjednika naglašavaju da poglavari mogu osloboditi braću nekih samostanskih opsluživanje ako ona sprječavaju ostvarenje svrhe Reda: "Neka svaki starješina ima vlast u svom samostanu osloboditi braću od općih opsluživanja, kad god mu se čini potrebnim, a osobito u onim stvarima, koje bi mogle priječiti nauk, propovijedanje i spasavanje duša, budući da je naš Red na osobit način i već od svog početka ustanovljen za propovijedanje i spasavanje duša, pa sve naše nastojanje treba da je neprestano upravljeno duševnoj koristi bližnjega. Zato

²⁸ Usp. M.-H. VICAIRE, *Histoire de saint Dominique*, sv. 1, str. 340; G. BEDOUELLE, *nav. dj.*, str. 122.

²⁹ A. D'AMATO, O. P., *nav. dj.*, str. 53.

³⁰ *KKN*, str. 45, br. 77.

³¹ G. BEDOUELLE, *nav. dj.*, str. 124.

bi ustanovljeno, da će se oficij moliti u kuru, a kratko i bez zatezanja, da se ne bi umanjila pobožnost redovnikâ i zapriječilo učenje.”³²

4.3. Zajednički život

Zajednički život predstavlja treće duhovno sredstvo koje služi članovima dominikanskoga reda u ostvarenju njihova propovjedničkoga poslanja, a koji je Dominik radosno prigrlio i braći najusrdnije preporučivao. Bez zajedničkoga života nemoguće bi bilo ostvariti specifični dominikanski poziv.

Poznato je da su čovjekove sposobnosti ograničene i da bez tuđe pomoći ne bi mogao zadovoljiti svoje osnovne potrebe očuvanja života i poboljšanja standarda. Zato ljudi u svagdanjem životu ulaze u razne ustanove i zajednice da bi u međusobnoj solidarnosti i suradnji zajedno ostvarili ono što kao pojedinci ne bi mogli postići. Ako ljudi ujedine svoja materijalna dobra, fizičke sposobnosti i duhovne nadarenosti i ako je njihova suradnja djelotvorna u životnoj svagdašnjici, istom onda možemo govoriti o pravoj zajednici i njezinim oblicima života. O potpunom zajedništvu može se govoriti istom onda ako ljudi stave u zajednicu svoja primanja, svoju imovinu, sva svoja dobra, što na poseban način omogućuje djelotvornost triju redovničkih zavjeta. Kao i u drugim redovničkim zajednicama tako i u Redu braće propovjednika trebaju biti na djelu zajednički život i zavjeti siromaštva, poslušna i čistoće. Važno je spomenuti da je kod starih monaških redova zajednički život usmjeren isključivo osobnom posvećenju, a u dominikanskom redu članovi mogu posvetiti sebe samo ako rade na posvećenju drugih. Sukladno onome što je dosad rečeno ne može se govoriti o pravoj i savršenoj dominikanskoj zajednici sve dotle dok njezini članovi - iako žive pod istim krovom, jedu za istim stolom, možda se međusobno pomažu u ispravljanju svojih nedostataka - ne stavljaju na uslugu svima svoje znanje i iskustvo i nemaju osjećaja za međusobnu suradnju s drugima na spasenju duša. Upravo zato mnogo je lakše ostvariti pravo zajedništvo u većim nego li u manjim samostanskim zajednicama.³³

Osim dosad rečenoga treba naglasiti da je ljubav ta koja u svojoj sveobuhvatnosti sve članove zajednice povezuje i prihvaća sa svim njihovim osobinama. “Zajednički se život ne sastoji od ukupnog vršenja nekih čina, pa i kad su oni veoma vrijedni, npr. zajedničko slavljenje

³² H. D. LACORDAIRE, *nav. dj.*, str. 119; usp. A. D'AMATO, O. P., *nav. dj.*, str. 56-57.

³³ Usp. P. LIPPINI, O. P., *nav. dj.*, str. 91-99.

euharistije. Zajedništvo u prvom redu zahtijeva da svatko svakoga prihvaća i da svi žive u duhovnoj slozi. Duh zajednice se temelji na bratskoj ljubavi. Zato braću treba prihvatiti sa svim njihovim manama i nedostacima. Ljubav obuhvaća sve, ne isključuje nikoga, ne pravi razlike, daleko je od naklonosti ili posebnog prijateljstva spram nekome, jer to ponekad može biti uzrokom podijeljenosti i nesloge. Živjeti zajedničkim životom znači sve dijeliti u zajednici: ne samo plod vlastita rada (zavjet siromaštva) nego i pojedinačne sposobnosti u svim njihovim oblicima. To znači da sve treba biti zajedničko: i pojedinačna tjelesna snaga i njegove duhovne sposobnosti i njegove misli. Svatko svakoga mora pomagati, biti pripravan unapređivati zajedničko dobro, snositi teret zajednice, staviti se na raspolaganje zajednici, odano i s duhom požrtvornosti sudjelovati u zajedničkom životu zajednice. Gdje vlada takav zajednički duh, tu cvjeta motrenje [kontemplacija], jer je tu Duh Božji. Duh Sveti je sloga i ljubav. On izlijeva svoje darove tamo gdje su sloga i ljubav.”³⁴

Zajednički život, prožet sveobuhvatnom ljubavlju prema Bogu i bližnjima, olakšava apostolsko djelovanje i čini ga plodnijim. “Zajednica osigurava veći uspjeh u apostolatu jer je živi svjedok evandeoskog života. Na ljubavi utemeljena zajednice uzorak je one sveobuhvatne obitelji kojoj pripadaju svi ljudi, a upravo je na obitelj usmjeren apostolov rad. Ako članovi dominikanske zajednice skladnim životom, duhom žrtve i poslušnosti u jedinstvu s Kristom tvore Crkvu u malom (ne crkvicu), koliko li će biti uspješniji njihov doprinos kojim izgrađuju Tijelo Kristovo u društvu kojemu neposredno služe! Njihov zajednički život je živa propovijed, svjedočanstvo vjere i ljubavi, dokaz da je moguće ostvariti što propovijedaju, potvrda kako kršćanski život nije tlapnja nego stvarnost.”³⁵

4.4. Monaška opsluživanja

U vrijeme nastanka dominikanskoga reda u Crkvi su unutar starih monaških redova postojala uhodana monastička opsluživanja, od kojih je Dominik preuzeo neka, osobito ona iz reda premostratežana. Ta monastička opsluživanja po sebi su bila usmjerena k osobnom posvećenju, a sv. Dominik je za svoj red preuzeo ona opsluživanja koja su mogla poslužiti kao prikladno sredstvo u ostvarenju apostolata propovijedanja. Radi toga su ta opsluživanja uvijek i onoliko puta mogla i trebala biti “žrtvovana” kada god je to tražio apostolat propovijedanja Božje riječi. Na taj način, kao izvanrednu novost, dominikansko zakonodavstvo uvodi u monaška

³⁴ A. D'AMATO, O. P., *nav. dj.*, str. 62.

³⁵ A. D'AMATO, O. P., *nav. dj.*, str. 64-65.

opsluživanja oprost (dispensu). Dok je u monaškim zajednicama npr. nedostatak zdravlja bio gotovo jedini razlog za oprost od nekoga monaškoga opsluživanja, kod dominikanaca oprost postaje posve normalna stvar, regulirana zakonom ili je to prepušteno prosudbi poglavara koji treba ocijeniti i odlučiti je li dotično opsluživanje u ovom slučaju zapreka ispunjenja obveze apostolata. Tako u *Konstitucijama* iz 1886. god. čitamo: "Gledom na te stvari (tj. kanonska opsluživanja), u samostanu poglavar ima ovlast dispensirati braću, kada će mu se to činiti prikladnijim; a osobito gledom na opsluživanja za koja se čini da će priječiti studij, propovijedanje ili spas duša, imajući u vidu činjenicu da je naš Red već od početka ustanovljen za propovijedanje i za spasenje duša i stoga svaka naša djelatnost treba biti prvenstveno usmjerena prema tome: biti korisni dušama naših bližnjih."³⁶

Može se reći da je ovdje, sukladno naučavanju Tome Akvinskoga riječ o epikeji, kreposti moralnoga reda, tj. o subjektivnom dijelu zakonske pravednosti, koja pod vodstvom razboritosti, ispravlja nedostatan pozitivni zakon vodeći pritom računa o višim zahtjevima prirodnog zakona. Ovdje se ne radi o izbjegavanju zakonske obveze niti o popuštanju ljudskoj slabosti nego o potpunijem i savršenijem opsluživanju zakona ne prema njegovu slovu nego prema duhu zakona.³⁷ Od raznih već spominjanih monastičkih opsluživanja, koja je prigrio dominikanski red, treba istaknuti pokoru i trapljenje. Sv. Dominik je usvojio samostansku strogost kojoj su glavna obilježja post i nemrs. Po njegovoj želji obveza nemsrsa postojala je u svim samostanima. Želja mu je bila da i tijelo podnosi siromaštvo koje treba voditi k spasenju. U starini je kod dominikanaca postojao veliki samostanski post od sedam mjeseci, tj. od blagdana Uzvišenja Svetoga Križa (14. rujna) pa do Usrksa i uobičajeni post "preko godine", tj. u ostalom razdoblju godine u petke, uoči svetkovina Majke Božje i apostola. Ali ta ista pravila, koja govore o postu, preporučivala su i naređivala starješinama da oproste redovnike od njegove strogosti ako bi ova strogost bila zaprekom učenju i propovijedanju. Osim toga, to isto pravilo ublažavalo je tu strogost za redovnike, koji se nalaze izvan samostana, okupiranih službom apostolata.³⁸

Nakon obnove pokorničke prakse Crkve, koju je učinio papa Pavao VI. apostolskom konstitucijom *Paenitemini et credite evangelio - Obratite se i vjerujte u Veselu vijest* od 17. veljače 1967.³⁹ i u dominikanskom redu došlo je do promjene u pokorničkoj praksi, što aktualne konstitucije

³⁶ P. LIPPINI, O. P., *nav. dj.*, str. 100-103.

³⁷ Usp. M. BIŠKUP, *nav. dj.*, str. 65-66.

³⁸ IWEINS-PADOVAN, O. P., *nav. dj.*, str. 15-16.

³⁹ *Vjesnik dakovačke biskupije*, g. XIX (1966), br. 3, str. 43-46.

izražavaju riječima: "Provincijalna skupština, pazeći na tradiciju Reda, neka odredi oblike i vremena posta i nemrsa, osim onoga što naređuje nadležna crkvena vlast; a samostanska skupština neka odredi djela odrićanja za svoju zajednicu, osobito za korizmeno vrijeme."⁴⁰

Slično se može kazati i za druga monastička opsluživanja, npr. opsluživanje "muka" (šutnje), koji inače igra vrlo važnu ulogu u praksi dominikanske zajednice. On ne znači samo "uštedu" vremena koje se može "trošiti" beskorisnim razgovorima, došaptavanjima. Dobro je sjetiti se odredbi sadašnjih konstitucija koje ističu potrebu muka ali istovremeno upozoravaju da se ta odredba ne smije shvatiti previše legalistički: "Neka braća brižno obdržavaju muk, osobito na mjestima i u vremenima koja su određena za molitvu i učenje; muk je, naime, obrana čitavog samostanskog opsluživanja te posebno pridonosi nutarnjem redovničkom životu, miru, molitvi, poučavanju istine i iskrenosti u propovijedanju... Muk treba u duhu ljubavi tako organizirati da ne sprečava plodna međusobna druženja."⁴¹

Iz dosad rečenoga jasno proizlazi da je oprost (dispensa) u dominikanskom zakonodavstvu pripomogao stvaranju uvjerenja da se monaška opsluživanja ne smiju shvatiti odviše legalistički te da tako spriječe ispunjenje prvotnoga cilja Reda. Ono što je ustanovljeno kao sredstvo da se ostvare drugi, viši ciljevi, nikako ne smije biti zaprekom u ostvarenju tog višeg cilja. Na taj način monastička opsluživanja poprimaju kod dominikanaca relativnu vrijednost, što nije bio slučaj kod starih monastičkih redova od kojih su dominikanci preuzeli ta opsluživanja.⁴²

Zaključak

Dominikanski red ustanovljen je da na početku 13. st. propovijedanjem, koje je dotad bila povlastica biskupâ, bude na korist cijeloj Crkvi. Katarskom krivovjerju bilo je neophodno suprotstaviti se uzornim vjerničkim životom i svestranim teološkim znanjem. Upravo zato Dominik dolazi na smjelu odluku i osniva red koji nije ni čisto monastički niti samo aktivni nego sretan spoj tih dviju redovničkih usmjerenja. Shvatio je da se za propovijedanje treba pripravljati ne samo primjernim redovničkim životom nego i marljivim proučavanjem Svetoga Pisma i poznavanjem teologije. Zbog toga uvodi studij kao trajnu i bitnu kompo-

⁴⁰ *KKN*, str. 39, br. 49, & III.

⁴¹ *KKN*, str. 39, br. 46, & I i 2.

⁴² Usp. P. LIPPINI, O. P., *nav. dj.*, str. 100-103.

ntentu dominikanskoga života i apostolata. Od monastičkih opsluživanja preuzeo je samo ona koja su bila u skladu s ostvarenjem posebnog dominikanskog poslanja. Već u prve *Ustanove (Konstitucije)* Reda uvodi praksu dispense (oprosta) od opsluživanja pojedinih monastičkih obveza ako su ona bila zapreka plodnom propovjedničkom apostolatu i studiju. Dominikanska duhovnost molitvom, studijem, zajedničkim životom, monastičkim opsluživanjima i specifičnim dominikanskim apostolatom usmjeruje pripadnike Reda braće propovjednika prema vrhuncima kršćanskoga savršenstva. Od neprocjenjive je važnosti imati na umu misao Tome Akvinskoga prema kojoj sav dominikanski život i apostolat moraju proizlaziti iz punine kontemplacije. O neophodnosti i svestranoj prisutnosti kontemplacije u dominikanskom životu i apostolatu vrlo opširno - vidjeli smo - govori Vrhovni zbor reda u Providenceu 2001. god. Nije na odmet prisjetiti se da na Tominu misao o kontemplaciji (II-II, q. 108, a. 6) iz koje mora proizlaziti naviještanje Božje riječi i koja je jedna od bitnih značajki dominikanskoga života i apostolata, upućuje i Drugi vatikanski sabor u *Presbyterorum ordinis*, dekretu o životu i službi svećenika, riječima: "Tražeći način kako će ono o čemu su sami razmišljali zgodnije predati drugima, [svećenici] još će dublje prodrijeti u 'neistraživo Kristovo bogatstvo' (Ef 3,8) i mnogovrsnu Božju mudrost" (PO, 13). To nam izričito govori da su osnovne vrednote dominikanske duhovnosti i danas od životne važnosti za sve propovjednike Božje riječi.⁴³

CHARACTERISTICS OF DOMINICAN SPIRITUALITY

Summary

The author brings out in what way the task proposed by St. Dominic, founder of Friars Preachers, to his followers and confreres influenced their spirituality. In founding the Order of Preachers he wanted them to take as their principal task proclamation of God's Word, a task which is active and dynamic by its nature. St. Dominic chose from numerous monastic observances of the ancient orders those which he estimated as fostering this task. The Order of Friars Preachers introduced the practice of dispensation or exemption from individual monastic observances, if they would present a hindrance to effective preaching apostolate or studying of a monk. Dominican order is first religious institution in Catholic Church which put the duty of permanent studying into its very foundations. This is why Dominican spirituality is not purely monastic not strictly active

⁴³ Usp. A. PAVLOVIĆ, *nav. dj.*, str. 230.

but a healthy combination of apostolic activity and monastic way of living. Dominican spirituality is prayerful, study oriented, impregnated by living in community, monastic observance and peculiar Dominican apostolic activities. This is why it directs its followers, the members of Friars Preachers order, towards culmination of Christian perfection. It is important to set store by the saying of St. Thomas Aquinas according which all life and activity of a Dominican should flow from the fullness of contemplation.

This article comprises several parts: first, it determines different meanings of the word "spirituality"; then it elucidates the nature of Dominican spirituality which embraces contemplation, preaching, sources of such spirituality and means to achieve it (prayer, studying, common life and monastic observance).

(Translated by Mato Zovkić)